

Spreken is goud

© Jabbla

Christine Van de Velde, logopediste bij Jabbla

Annelies Lenain, marketing & communicatiemanager bij Jabbla

Ieders persoonlijkheid en vrijheid begint bij de mogelijkheid om te kunnen zeggen wat hij of zij wil, voelt en denkt. Iedereen heeft toch iets te vertellen? Helaas is spreken niet voor iedereen evident. Jabbla is een Gents bedrijf dat ondersteunende hulpmiddelen op vlak van spraaktechnologie ontwikkelt. Dit artikel duidt de impact van communicatiehulpmiddelen en spraakcomputers in het bijzonder.

“COMMUNICATION IS THE ESSENCE OF HUMAN LIFE” (LIGHT, 1997)

Dankzij communicatie bouwen we onze sociale relaties op en maken we onze omgeving duidelijk wat we willen. Dit is essentieel om deel uit te maken van de samenleving. Het belang van communicatie wordt ook onderstreept in het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (2006). De doelstelling van dit verdrag is participatie in de maatschappij op voet van gelijkheid met anderen. Communicatie speelt hierin een centrale rol.

Zelf kunnen communiceren betekent een enorme boost voor de zelfredzaamheid. Helaas is communicatie niet voor iedereen vanzelfsprekend. Sandra van der Meiren heeft haar spraakcomputer, een Smart, gebruikt in het stadhuis om een officieel document aan te vragen. ‘Met succes en helemaal alleen. Hij is voor mij vooral een extra ondersteuning. Ik heb nu niemand nodig om met mij mee te gaan, om te praten in mijn plaats. Van zodra ze de Smart zien, beseffen ze ook dat ze aandachtiger moeten zijn. Super.’

ONDERSTEUNENDE COMMUNICATIE

Wanneer je hulpmiddelen gebruikt om te communiceren, spreken we van ondersteunde communicatie (O.C.). Om de juiste hulpmiddelen aan te reiken, worden de sterktes van de persoon in kwestie geëvalueerd. Kan hij of zij een touchscreen bedienen of zijn er motorische beperkingen? Is lezen of schrijven (al) mogelijk of is communicatie met symbolen aangewezen? Afhankelijk van de noden, kan het juiste hulpmiddel gekozen worden. Dit bestaat veelal uit een toestel, een bepaalde communicatiesoftware en een methode waarop het toestel bediend kan worden (muis, scanning, oogsturing ...).¹

Zo vertelt Marleen Nulens-Zeeuwen over haar zoontje Juul (11 jaar): 'Hij gebruikt sinds zijn zesde een spraakcomputer. De eerste jaren was dat ongelooflijk fijn, eindelijk kon Juul ons laten weten wat hij wilde zeggen. Juul spreekt namelijk een beperkt aantal woorden (zoals mama, papa, bus, ja en nee). Overal waar hij geen woord voor heeft, gebruikt hij het woordje *Peh*. Voor een buitenstaander niet te volgen. Met behulp van zijn spraakcom-

¹ Scanning biedt de mogelijkheid om binnen een communicatiebestand te navigeren en selecteren, wanneer een persoon niet rechtstreeks kan aanwijzen. Stapsgewijs worden de verschillende zones van het bestand gescand, waarop de doelbestemming geselecteerd kan worden. De bediening gebeurt via schakelaars.

"Een spraakcomputer gaat verder dan alleen spraakuitvoer. Het draait om zeggen wat je wil, zoals je het wil, wanneer en tegen wie je het wil."

puter kon hij ons vertellen welk filmpje hij bijvoorbeeld wilde kijken, naar wie hij toe wilde, wat hij wilde spelen, wat hij wilde drinken, waar hij pijn had ... Ook voor de juf, familie en babysit was het erg fijn. Juul kon eindelijk ook iets vertellen. Hij voelde zich ook veel meer begrepen en moest zich niet meer in 1000 bochten wringen voor elk woord dat hij wilde zeggen.'

VAN INFORMATIE UITWISSELEN TOT TAALONTWIKKELING

Tot voor kort was het doel van communicatiestrategieën louter en alleen praktisch. De nadruk lag lang op communicatie en informatie uitwisselen. Dankzij doorlopend onderzoek is er nu ook oog voor het aanreiken van (volledige) taalontwikkeling. Zo blijkt uit onderzoek aan de universiteit van Keulen dat we ongeveer 200 kernwoorden hebben.² Deze maken 80 % van de gesproken taal uit. Hieruit is SCORE ontwikkeld, een symbolenwoordenschat met vaste kernwoorden en uit te breiden randwoorden. SCORE-gebruikers beginnen met enkele kernwoorden (ik, zijn, hebben, willen, spelen) en een beperkt aantal randwoorden (bal, pop). Na verloop van tijd, afhankelijk van de vooruitgang die geboekt wordt, kan de woordenschat

² Onderzoek door Prof. Jens Boenisch en Dr. Stefanie Sachse aan de Universiteit van Keulen.

uitgebreid worden. De woordenschat groeit met andere woorden mee met de taalontwikkeling van de gebruiker.

In het verleden werd een communicatiebestand vaak stapsgewijs opgevuld met pictogrammen en foto's van de directe omgeving: het lievelingseten, de huisdieren, de familieleden ... Voor de selectie baseerden begeleiders en familie zich op hun eigen ervaringen met de O.C.-gebruiker en zijn omgeving. Er kruipt heel wat denk- en puzzelwerk in de organisatie van een communicatiebestand. Juuls mama getuigt: 'Vorig jaar bleek dat enkel de spraakcomputer niet meer voldoende was. Juul wil graag zoveel vertellen! En ik moest alles zelf in het communicatiebestand toevoegen. Juuls denkpatroon gaat veel sneller en hij ontwikkelt zoveel woorden in zijn hoofd dat ik het niet kan volgen. Ook duurt het soms erg lang voordat wij begrijpen welk nieuw woord Juul bedoelt met Peh.'

Bij SCORE is de woordenschatselectie en -organisatie gebaseerd op wetenschappe-

lijk onderzoek en op praktijkervaring. Het resultaat is een taalrijke en pragmatische oplossing die je toch ook nog kan personaliseren. Voor Juul bleek dit alvast een grote stap in de goede richting. 'Juul is dol op letters en met behulp van SCORE kan hij zelf woordjes schrijven en zinnen maken, hij is enorm geïnteresseerd in taal. Met de kernwoorden en de randwoorden kun je alle taal die iemand nodig heeft, maken.'³

MEER DAN ALLEEN SPRAAKUITVOER

Met een spraakcomputer is het mogelijk om letterlijk je stem op te eisen

³ Waar voor de ene gebruiker SCORE een oplossing biedt, is het voor een andere gebruiker misschien niet haalbaar om tot volledige taalontwikkeling te komen. Er moet dus steeds gekozen worden voor een communicatiestrategie gebaseerd op de noden van de persoon. Zo zijn er bijvoorbeeld ook andere kant-en-klare communicatiebestanden die louter praktisch, anders georganiseerd of voor taalvaardige gebruikers bestemd zijn. Meer informatie over andere communicatiebestanden kun je vinden in het informatie kader op p.62.

in een gesprek. Een notitiebalk die de gevormde tekst of symbolen weergeeft, zorgt ervoor dat de O.C.-gebruiker de gewenste boodschap kan richten aan de gewenste gesprekspartner en dit op het moment dat hij of zij wenst. De gebruiker beslist zelf wanneer de output komt. Een spraakcomputer gaat verder dan alleen spraakuitvoer. Het draait om zeggen wat je wil, zoals je het wil, wanneer en tegen wie je het wil. De output zelf is bovendien duidelijker. Bepaalde tools zijn geïntegreerd in de communicatiesoftware om vertalingsproblemen te beperken. Door de automatische grammaticale vervoegen verbuigingsmogelijkheden kan de gebruiker zijn of haar boodschap een stuk eenduidiger formuleren. Op papier zal de O.C.-gebruiker bijvoorbeeld de woorden ik, pannenkoek en winkel aanduiden, wat voor interpretatie vatbaar is. Wil hij naar de winkel? Over een situatie in het verleden vertellen? Enzovoort. Bij een spraakcomputer is de stap naar 'ik heb pannenkoeken gekocht in de winkel' sneller gezet. Er komt dus minder giswerk aan te pas.

"Zijn spraakcomputer opent vele deuren voor hem, letterlijk en figuurlijk."

erg krachtig zijn. Ze bieden alle mogelijkheden van een gewone PC of laptop in combinatie met communicatiesoftware en bijvoorbeeld oogsturing. Zo kunnen (jong) volwassenen die de gewoonte hebben om met een PC te werken, Microsoft blijven gebruiken, chatten, mailen, Spotify beluisteren, YouTube bekijken, spelletjes spelen, op Facebook en Twitter posten enzovoort.

Dit heeft een enorme impact op de sociale inclusie. Ook het bedienen van de omgeving via domotica kan een cruciale rol spelen om tot participatie te komen.

Een mooi voorbeeld is Dimi. Hij gebruikt al jarenlang een spraakcomputer die gemonteerd is op zijn rolstoel. Hij gebruikt een letterkaart met aanpasbare woordvoorspelling waardoor zijn communicatie efficiënt verloopt. Hij kan zeggen wat hij wil, wanneer hij wil en tegen wie. Hij kan gemakkelijk een mailtje of een smsje sturen naar vrienden, Facebookberichten posten of face-to-face praten met zijn ouders. Zijn spraakcomputer opent vele deuren voor hem, letterlijk en figuurlijk. Dimi kan gaan

Een spraakcomputer is eveneens een relevante oplossing bij motorische beperkingen. Zoals eerder aangehaald, is de communicatiemethode aanpasbaar aan de motorische functies. Via scanknoppen, joystick, hoofdsturing of zelfs oogsturing wordt een spraakcomputer toegankelijk voor een persoon die over onvoldoende handfunctie beschikt om een touchscreen of een muis te gebruiken. Zeker voor taalvaardige gebruikers, zoals bijvoorbeeld ALS-patiënten, kunnen spraakcomputers heil brengen.⁴ Er zijn spraakcomputers die

⁴ Amyotrofische Laterale Sclerose (ALS) is een aandoening van de motorische zenuwcellen in ruggenmerg en hersenstam.

MEER INFORMATIE

Uitleg over SCORE

- Uitleg over het onderzoek (DE): <http://fbz.uni-koeln.de/31801>
- Filmpje over de Duitse SCORE, MyCore (DE): <https://rehamedia.de/beratung-service/kernprodukte/mycore/>
- Filmpje over SCORE: <https://www.youtube.com/watch?v=tCA3DVzUzvK>
- Uitleg over SCORE: <http://www.jabbla.com/nl/score>

Sfeerbeelden dj Dimi in het rusthuis

- <https://www.youtube.com/watch?v=cBJ2dRkRjw0>

Meer informatie over andere communicatiebestanden

- PODD: <http://www.jabbla.com/nl/podd>
<http://www.mindexpress.be/index.php?itemID=852>
- ALOHA: <https://rdgkompagne.nl/aloha>
- Amego: <http://www.jabbla.com/nl/amego>

waar hij wil. Dankzij zijn spraakcomputer heeft hij een enorme zelfstandigheid. Zo kan hij bijvoorbeeld de lichten bedienen en de deuren en het tuinhokje openen en sluiten. Hij kan eens alleen thuis zijn, zijn ouders weten dat hij buiten en binnen kan. Hij kan ook gerust alleen op pad. Een aantal jaar geleden kreeg Dimi onderweg een lekke band met zijn rolstoel. Dankzij een reddende sms via zijn toestel hebben zijn ouders hem kunnen depanneren. Het is zo mooi om te zien wat de spraakcomputer in de ondernemende Dimi naar boven haalt. Zo d'it hij regelmatig bij het lokale rusthuis. In tegenstelling tot andere d'is maakt hij hiervoor geen gebruik van draaitafels of platen. Hij heeft zijn Tellus 5 met Mind Express omgevormd tot zijn eigen draaitafel. Hij heeft er ontzettend veel muziek op staan en dankzij voorgeprogrammeerde knoppen kan hij het vlot bedienen. Zo hebben Dimi en zijn trouwe publiek iedere keer iets om naar uit te kijken.

BESLUIT

Het ontwikkelen van kwalitatieve hard- en software heeft als doel om de persoon met een (meervoudige) functiebeperking tot autonome communicatie te brengen. Zo kan de persoon in zijn of haar eigen taalproductie voorzien, zonder beperkingen qua onderwerpen en communicatieve bedoelingen. En dit in de bewoordingen waarin hij of zij denkt.⁵ Samen met geïntegreerde omgevingsbediening en domotica creëert dit de hoop dat technologie en wetenschap kunnen bijdragen aan de inclusie in de maatschappij. ■

⁵ Porter & Burkhart, 2015; von Tetzchner & Grove, 2003.

BRONNEN

- Light, J. (1997). Communication is the essence of human life: Reflections on communicative competence. *Augmentative and alternative communication*, 13(2), p. 61-70.
- Porter, G., & Burkhart, L. (2015). *Which way to autonomous communication? Aided language stimulation towards Autonomous communication* [Presentatie]. Geraadpleegd op 27 januari 2019 via <http://www.linda-burkhart.com/handout%20Which%20Way%20to%20Autonomous%20Communication%20AS%20Porter%20Burkhart.pdf>.
- von Tetzchner, S., & Grove, N. (2003). *Augmentative and alternative communication: Developmental issues*. London: Whurr Publishers Ltd.

ADVERTEREN IN VIEWZ Dat treft!

Zijn de besturen, organisaties en mensen actief in de Vlaamse welzijns- en zorgwereld belangrijke (potentiële) klanten? En bent u op zoek naar een doelgericht en doeltreffend kanaal om die te bereiken?

Kijk dan niet verder. Want VIEWZ is dé informatie- en inspiratiebron voor iedereen die bij de maatschappelijke dienstverlening betrokken is. Anders gezegd: VIEWZ is een tijdschrift met impact. Ook op promotioneel vlak.

Met z'n oplage van meer dan 2000 gedrukte exemplaren én een online editie is VIEWZ het ideale kanaal voor iedere onderneming die haar naam bekendheid in de Vlaamse welzijns- en zorgwereld wil vergroten.

Meer weten over de verschillende advertentiemogelijkheden in VIEWZ?

Contacteer ons via regie@vandenbroele.be of 050 64 28 00.

VANDEN BROELE
UITGEVERIJ - ÉDITIONS - PUBLISHERS